

Diamond, Dale T. Mortensen i Christopher A. Pissarides per llurs treballs sobre el mercat laboral

Joan Tugores i Ques, *catedràtic d'economia de la Universitat de Barcelona*

Voldria començar dient que tècnicament és incorrecte parlar del Premi Nobel d'Economia perquè Alfred Nobel en el seu testament no va parlar del Premi Nobel d'Economia, sinó només dels altres cinc. Va ser a partir de l'any 1969 que, arran d'una iniciativa del Banc Central de Suècia amb motiu de celebrar l'any 1968 el seu tercer centenari, es va decidir instituir un guardó que es donaria en un format similar als premis que va deixar constituïts Alfred Nobel. Això ha fet que es parli del Premi Nobel d'Economia formalment. No obstant això, fa un parell d'anys hi va haver una petita disputa en la qual el nét d'Alfred Nobel va insistir que no estava gaire d'acord que es parlés del Premi Nobel d'Economia, i ara s'anomena Premi del Banc de Suècia en Ciències Econòmiques en memòria d'Alfred Nobel. Més enllà d'aquesta anècdota, cal recordar que l'anomenat Premi Nobel d'Economia commemora el tercer centenari del Banc Central de Suècia, que és considerat com el primer banc modern definit com una entitat pública sota el control d'un parlament.

Després d'aquesta breu introducció sobre el Premi, ja és ben conegut que el guardó concedit el mes d'octubre passat, a l'edició 2010, va ser per a aquests tres economistes: Peter Diamond, professor del MIT; el professor Mortensen de la Northwestern, i el professor Pissarides de la London School of Economics. Figuraven aquests candidats a les traveses? A Internet s'ha posat de moda que les setmanes anteriors als guardons s'hi publiquin traveses. Diamond sortia en algunes d'aquestes, però no era el que més ho feia, sortien molt més, per exemple, Alberto Alexina, que algun dia probablement obtindrà el Premi Nobel i que s'ha especialitzat en les interaccions entre economia i política, que és un tema molt d'actualitat, o Nordhaus i d'altres que han treballat sobre els temes de canvi climàtic, o Richard Thaler i Shiller, que són economistes que han parlat amb escepticisme sobre els avenços en economia financera. Segurament tot ens havia enlluernat massa i més tard la crisi financera ens ha fet entendre que hi ha factors molt més importants a l'hora de fer modelitzacions, sobretot en el sector financer, i per això alguns pensaven que era un moment idoni per concedir-los el guardó. Es parlava també de Paul Romer, un gran especialista en economia de la innovació que probablement algun dia també rebi el Premi, o de gent més jove com Rajan. Però al final aquestes dinàmiques que es generen al comitè del Nobel varen portar la concessió del guardó cap als tres destacats economistes que coneixem: Diamond, Mortensen i Pissarides.

Centraré la presentació a parlar sobre el nucli de cadascun i les seves aportacions i al final parlaré sobre altres aportacions que han fet els guardonats i que mereixen ser destacades.

Quan el comitè que atorga els anomenats premis Nobel d'Economia va fer públic el comunicat per justificar la concessió a aquests tres economistes, el títol que li van donar al comunicat

va ser el de «Find the correct match», és a dir, trobar la combinació correcta. Aquest títol unifica el que integren les aportacions de Diamond, Mortensen i Pissarides, ajuntant dos mecanismes molt importants, el mecanisme de *searching* i el de *matching*. *Searching* vol dir que el que deriva de la vida econòmica, social... està força separat del paradigma que representa l'economia teòrica dels mercats de competència perfecta. Aquest paradigma en el seu format més elemental, que s'ensenya a totes les facultats del món, considera que hi ha una mercaderia homogènia i que aquesta té uns demandants que tenen tota la informació necessària sobre les característiques del producte, tant de preus com de qualitat. Amb aquesta informació perfecta i amb una mercaderia estandarditzada, el mercat per a la interacció entre l'oferta i la demanda determina un preu, que és el preu d'equilibri. El punt de partida dels economistes guardonats amb el Nobel 2010 és que això és una aproximació analíticament vàlida com a primera referència, però que en el món real hi ha molts elements que ens separen d'aquest paradigma teòric, les imperfeccions de la informació són uns d'ells. Els economistes guardonats enguany se centren en el fet que hi ha altres elements que desvien el mercat d'allò que proposa el paradigma de la competència perfecta, i un n'és l'heterogeneïtat: els treballadors que busquen una ocupació no són idèntics els uns als altres; els llocs de treball que ofereixen les empreses no són idèntics els uns als altres; els habitatges que busquen compradors no són idèntics. Per tant, des d'aquest punt de vista en totes les economies al llarg de la història, però sobretot en les economies modernes, l'heterogeneïtat dels factors de transacció és una heterogeneïtat molt notable. Per això, a diferència del que diu el senzill mecanisme d'oferta i demanda que es creuen en un punt d'equilibri, perquè es trobin l'oferta i la demanda en el món real es necessita un procés de cerca, en el qual els eventuais compradors busquen entre les ofertes que hi ha al mercat quina és la que més s'adequa a les seves específiques reivindicacions o desitjos. La gent que ha de vendre ha de saber quin és el lloc en el qual pot ubicar la seva específica mercaderia de la millor manera possible. Aquest procés de cerca implica uns costos, un temps, i per tant aquests costos poden originar diferents tipus de friccions. Per això el procés de cerca finalment acaba si acaba bé en un procés de *matching*. Entre el *searching* i el *matching* hi pot haver un temps de fricció que fa que el funcionament de les nostres economies no encaixi en el paradigma senzill del principi perfecte entre oferta i demanda que teníem entès.

Els autors guardonats insisteixen que, encara que el seu motiu principal de recerca hagi estat el mercat de treball, aquests mecanismes de *searching* i de *matching* ens desvien del paradigma de la competència perfecta i també es donen en altres mercats de les nostres economies. Per contextualitzar en un tema d'actualitat, el mercat immobiliari és també un mercat en el qual els processos de cerca duren un cert temps i el mercat creditici també té un comportament de *searching*. El món actual busca proveïdors: no només on comprar el pa, per exemple, sinó també buscar quins són els socis a la cerca dels proveïdors més eficients i fiables. Això també té un mecanisme de *searching* important. Quan es busquen proveïdors de mercaderies eficients a la Xina, Àsia..., això té un procés important; quan es tracta de buscar proveïdors informàtics també té un procés de *searching* important. Per tant, l'esforç de trobar quins són els socis en cadascuna de les diferents situacions contractuals i participar en xarxes globals de participació per millorar la seva posició. D'acord amb les teories dels premis Nobel, aquest fenomen forma part també de teories que van més enllà de les aplicacions clàssiques del mercat de treball, malgrat que això ha estat el nucli dur de les aportacions que els han portat a guanyar l'esmentat premi. No es pot deixar de comentar, principalment perquè els autors hi insisteixen molt, que això del *searching* i del

matching no és només una cosa limitada a la vida econòmica, sinó que també existeix en l'àmbit de les relacions personals.

Aquests estudis que comentem sobre *matching* i *searching* són estudis que vénen dels anys setanta i que es desenvolupen en una allau d'estudis empírics. Tanmateix, el moment inicial són uns treballs de Mortensen, Phelps i Friedman il·lustrats mitjançant un llibre que va posar de manifest el seu gran potencial.

Per tant, un jove economista Mortensen es va donar a conèixer a la professió amb la seva publicació de la modelització del model de Friedman i Phelps (1971). Peter Diamond publicava un article teòric en què parlava de la paradoxa de Diamond i aquesta paradoxa és el punt de partida de la literatura sobre *searching* i *matching*. La preocupació de Peter Diamond era respondre a la pregunta de quins són els efectes de les friccions que fan que no sigui automàtic quadrar l'oferta i la demanda i que, en conseqüència, calgui discutir els preus per comparar-los, etc. Aquestes friccions, que ja coneixem, les podem considerar marginals a l'hora de modelitzar? O, pel contrari, l'existència d'aquestes friccions que podrien semblar proporcionalment petites pot tenir una gran repercussió? És a dir, poden tenir efectes importants? Dit d'una altra manera, fer servir el paradigma de mercats competitius oblidant que hi ha friccions, que poden ser importants, és una simplificació raonable? O aquestes friccions, que poden semblar marginals, tenen uns efectes que ens poden desviar molt més del que pensaríem a primera vista del resultat del model de competència perfecta?

L'anomenada *paradoxa de Diamond* s'anomena així perquè l'article de Diamond aporta la demostració purament teòrica que friccions fins i tot aparentment marginals podien portar que l'equilibri del mercat es desviés substancialment de l'equilibri teòric de competència perfecta, i de fet la paradoxa de Diamond en la seva versió matemàtica més dura ens diu que en mercats amb costos de cerca petits, on hi ha marge per a la negociació entre comprador i venedor d'una manera més estreta, pot passar que el preu d'equilibri arribi a ser el més proper al que fixaria un monopolista que no pas al de competència perfecta. L'anomenada *paradoxa de Diamond* diu que fins i tot friccions aparentment marginals poden portar que resultats al món real es distanciïn substancialment dels resultats als quals ens portaria un mercat perfectament competitiu. Des d'aquest punt de vista la paradoxa de Diamond va ser la constatació que en el món real les friccions de cerca ens desviaven del mercat competitiu únic i eficient. Diamond, doncs, en el seu article posa en dubte els conceptes *unicitat* i *eficiència* pel fet que el preu final estigui més a prop del preu del monopoli que del de competència perfecta. Per tant, hi pot haver problemes d'ineficiències, i en aquest cas el preu no té per què ser únic ja que, com se sap, en el món real per una mateixa mercaderia es poden pagar diferents preus, i això ens permet entendre, doncs, la dispersió de preus.

Mortensen insisteix en l'aspecte de la dispersió l'any 2005, i en el darrer gran llibre que ha publicat parla sobre l'efecte de la dispersió. Concretament explica la dispersió de salaris entre persones amb qualificacions aparentment semblants i que al final acaben percebent retribucions força diferents. La dispersió de preus ha estat posada de manifest molt clarament en el camp de l'aviació, concretament en la dispersió de les tarifes aèries. Tot i que hi ha la transparència més gran possible gràcies a Internet, la dispersió dels preus és clarament alta.

Des de principis dels anys setanta els primers articles d'aquests autors expliquen que les friccions existents en els mercats, i que poden semblar marginals, a la pràctica poden portar a resultats econòmics no tan marginals ben diferents del que serien els resultats dels models de competència perfecta. Això es veu en el mercat laboral amb el desajustament entre oferta i demanda, i per tant el fet que es generi atur. Per totes aquestes circumstàncies, es va posar en evidència que el mercat en el qual econòmicament i socialment les implicacions d'aquestes friccions no marginals eren més grans era el mercat de treball. Això va portar a aplicar tots aquests conceptes de les friccions i el *searching* així com les condicions perquè hi hagi un màxim adient o no al mercat de treball. Una aportació important va ser que es podia entendre millor el mercat de treball si s'estudiava en termes de fluxos més que en termes d'estoc. Això significa que la variable de la dada atur és una variable estoc, però aquesta és una fotografia instantània. El que és important i el primer missatge que van tenir aquests plantejaments era que aquest estoc òbviament és la dada socialment i políticament més cridanera, però que el que necessitem saber és el «com»: com es creen llocs de treball, com es destrueixen, com entra la gent al mercat de treball, trobant feina o intentant buscar-la, com surt la gent del mercat de treball, voluntàriament o involuntàriament, i per tant ens cal una perspectiva de fluxos. Aquesta constatació que l'enfocament del mercat de treball l'hem de fer més en termes de fluxos que en termes d'estoc va donar lloc a la *flow theory* o teoria de fluxos del mercat de treball, en la qual varen participar Diamond, Mortensen i Pissarides. També hi va participar una persona que a finals dels vuitanta i principis dels noranta va ser coautor amb Diamond de cinc o sis articles que van contribuir molt a estandarditzar i sistematitzar aquests plantejaments, un autor que al meu entendre mereixeria haver compartit amb els tres guardonats el Premi Nobel d'Economia. Perquè aquestes aportacions sempre en col·laboració amb Diamond a finals dels vuitanta i principis dels noranta varen ser decisives per popularitzar i sistematitzar d'alguna manera intel·lectualment comprensible i políticament aplicable aquests enfocaments. Qui va ser aquest quart autor? El mosqueter no guardonat. Aquest «quart mosqueter» va ser i és, perquè és encara viu, Olivier Blanchard, i al meu entendre mereixeria per les seves aportacions a aquesta teoria haver rebut també el Premi Nobel.

Una de les teories més rellevants és establir com s'arriba a l'ocupació a través d'aturats que busquen feina i empreses que ofereixen vacants. El fet que la taxa de vacants sigui positiva i la taxa d'atur sigui positiva o molt positiva evidencia que la teoria del *matching* no funciona correctament.

Una qüestió afegida a aquesta és la determinació del *matching*. És la política a través de la qual s'estableix un salari. La determinació de salari. La literatura central sobre *matching* parteix d'aplicar criteris d'eficiència de Nash per determinar al final com s'estableixen els salaris en aquestes negociacions.

Una qüestió molt important dins de la literatura del *matching* són les alternatives a no trobar feina amb el subsidi d'atur i quina implicació té al final sobre el desenvolupament del treball i quin paper té que el mercat de treball tingui una sèrie d'institucions, d'agències, d'organismes, i quin paper tenen els diferents graus de qualitat.

La conclusió de tot plegat és que realment ha significat un progrés en la manera d'entendre com funcionen les nostres economies. Hi ha una conclusió molt important i de molta actualitat

per entendre què passa en aquest país. Hi ha una relació ben coneguda que és la corba de Beveridge, és precisament el que va descobrir aquest polític i analista econòmic ja fa molt de temps. Lord Beveridge va ser el primer de constatar que en el curt termini al llarg del cicle econòmic hi havia una relació entre atur i vacants que tenia una pendent negativa. Quan l'economia anava bé, hi havia menys atur i més vacants; i quan l'economia anava malament, al llarg de cadascuna d'aquestes línies de pendent negatiu augmentava l'atur i disminuïen les vacants. Per tant, la relació negativa entre atur i vacant va ser un fet que va descobrir empíricament Lord Beveridge.

Al llarg de la història s'ha vist que als Estats Units entre l'any 1952 i l'any 1988 la corba de Beveridge té moments al llarg del cicle econòmic i que es va desplaçant periòdicament.

La literatura en aquest camp parla d'efectes macroeconòmics agregats si la corba de Beveridge va bé (cap a dalt, menys atur i més vacants) o si va malament (més atur i menys vacants). Per tant, els canvis agregats o els canvis en el nivell d'activitat econòmica provoquen desplaçaments de la corba de Beveridge al llarg d'una línia de pendent negatiu. A més, hi ha els canvis estructurals, és a dir, els de reassignació de recursos d'uns sectors a altres: mà d'obra que pertanyia a un sector que pot haver quedat obsolet pot ser que no es pugui reestructurar de manera automàtica en altres sectors emergents, perquè és incompatible amb les característiques personals. Per tant, és un desplaçament substancial de la corba de Beveridge cap a la dreta.

Aquesta distinció entre canvis agregats o macroeconòmics i canvis estructurals o de reassignació és una distinció cabdal de la qual deriven tots aquests estudis.

Al final, el que estudien Blanchard i Diamond és que en les dinàmiques econòmiques cal distingir entre aquelles que es relacionen amb canvis a la corba de Beveridge en funció de com vagi l'economia i aquelles que deriven de situacions en què l'activitat produïda es veu profundament sotmesa a canvis estructurals, quan el que es produeix és que es perden llocs de treball per determinats factors, i que la gent que perd aquests llocs de treball no en trobarà segurament mai més durant la seva vida almenys en els mateixos sectors, i que, per tant, el que necessita el país, el que necessita la societat, és una reassignació important.

El fet que a partir d'un equilibri inicial (any 2005, Espanya) hi hagi una fluctuació cíclica, com va passar de l'any 1995 al 2005, contrasta amb el que està passant actualment: una fallida en el passat model econòmic i una teòrica emergència d'un altre model que no acaba d'emergir.

Per tant, utilitzar les eines d'aquesta teoria del *searching* i del *matching* per veure en un moment donat si el mercat de treball està anant per la via de fluctuacions correctes o si, pel contrari, un país es troba amb fluctuacions difícils ens marca una distinció conceptual que és prou important. Sobretot perquè, fins i tot en resposta a una mateixa pertorbació, pot passar que diversos països tinguin posicionaments diferents. Per exemple, entre Alemanya i Espanya. A Alemanya la caiguda del PIB va ser més forta el 2009 que a Espanya. No obstant això, a Alemanya es respirava una certa tranquil·litat, l'atur augmentava al llarg de la mateixa corba de Beveridge, perquè la competitivitat de l'aparell productiu alemany estava força intacta.

L'atur a Alemanya no va augmentar tant com a Espanya, ja que es va optar per la reducció de jornada més que per l'acomiadament, però l'atur a Alemanya es va desplaçar al llarg de la corba de Beveridge. Què ha passat a Alemanya? Quan l'economia mundial s'ha començat a recuperar una mica i els principals clients d'exportacions alemanyes, que són les economies asiàtiques, han començat a tirar a la velocitat que tiren ara, Alemanya ha tornat a un punt més correcte caminant cap a la recuperació. Per tant, la dinàmica d'Alemanya en el seu mercat de treball ha experimentat un desplaçament al llarg de la corba de Beveridge perquè la competitivitat i la solidesa del seu aparell productiu no s'han vist amenaçades ni destruïdes per la crisi. Què ens ha passat a Espanya? S'ha destruït ocupació a determinats sectors, i ja sabem que (alguns diran afortunadament) no tornaran a ser els motors de creixement de la propera onada de recuperació siguin quins siguin els motors de recuperació, i per tant hem perdut llocs de treball en uns sectors bàsicament perquè avui sabem que estaven sobredimensionats des de qualsevol punt de vista. La recuperació de l'economia espanyola i catalana s'ha de basar a trobar jaciments de noves activitats addicionals a les nostres fonts de riquesa actuals.

Una aportació important és que si generalitzem l'ús de la variable estoc, com l'atur, llavors això pot permetre una riquesa de matisos perquè uns països poden tenir uns problemes molt més lleus que els altres. Tot això, no ha generat polèmica? Robert Shimer ha parlat sobre les febleses d'aquestes teories i ha demostrat que aquests enfocaments són insuficients si un mira l'evolució de l'atur en economies avançades les previsions sobre la dinàmica prevista de l'atur que derivarien de les versions més sofisticades de les teories de *searching*. Segons Shimer aquestes teories no explicarien prou bé les fluctuacions de l'atur en les principals economies avançades i suggereix que segurament hi ha mecanismes de rigidesa amb els salaris que requereixen una explicació microeconòmica més rigorosa.

Existeixen debats sobre aquestes teories, tot i que jo penso que a aquest nivell de detall és més important treure altres lectures d'aquests conceptes. Per tant, Internet pot canviar de manera substancial els mecanismes de *matching*.

El problema de fons en el nostre país és veure com funciona el *matching* quan realment el problema que té el país és el de reassignació.

Una de les altres aportacions està relacionada amb la recessió econòmica i sobretot en la seva gestió. Una de les sensacions més latents aquí és que quan el pecat és gran, la necessitat de penitència, també, i d'aquí moltes de les polítiques dutes a terme en aquest tema.

El paper de la durada de l'atur també es tracta en aquests articles i quant de temps pot ser necessari per a la seva reassignació. També, en aquest sentit, quin és el paper del subsidi i fins a quin punt té un paper socialment positiu per tal que les persones tinguin temps per trobar el lloc correcte?

Els autors guardonats amb el Nobel són conscients que pot semblar que siguin autors reticents al subsidi d'atur per alguns dels seus comentaris. Tanmateix, són conscients d'això i han volgut deixar clar que no és aquesta la intenció. Efectivament, Mortensen, en aquesta línia, en el moment del brindis al sopar de gala dels Nobel va aprofitar per definir en tres minuts l'economia com una ciència estranya i per recordar que el subsidi d'atur en les societats modernes té un paper social i econòmic important. Mortensen en nom dels guardonats va deixar ben clar que cap de les seves aportacions podria tenir cap lectura que volgués dir que s'hauria de reduir el subsidi d'atur.